

PUOLUSTUSVOIMIEN TULEVAISUUDEN HAASTEITA

Puolustusvoimain komentaja amiraali Jan Klenberg

(SEURAN VUOSIKOKOUKSESSA 26.4.1993 PIDETTY ESITELMÄ)

Lausun heti alkuun parhaat kiitokseni siitä, että olen saanut kutsun esitelmöidä kunnianarvoisan seuramme vuosikokouksessa juuri puolustusvoimien juhluvuotena.

Kuluva vuosi on puolustusvoimille paitsi juhluvuosi myös poikkeuksellisen monien ja suurien haasteiden vuosi. Euroopan murroksesta ja taloudellisesta lamastamme johtuvien haasteiden moninaisuus ja ristiriitaisuus ovat ongelma sinänsä. Vielä vaikeampaa on ratkaisujen tarjoaminen niihin, sillä tulevaisuuden ennustaminen on tunnetusti vaikeaa ja viime vuosien nopeatempoisten muutosten perusteella huomoinen näyttää olevan tulvillaan epävarmuustekijöitä. On syytä muistaa, että maailman ja maanosamme turvallisuus on yleensä joutunut koetukselle tilanteissa, joita ja joiden laatua ei ole kyetty näkemään etukäteen.

Lähden esityksessäni liikkeelle kylmän sodan aikana vallineesta turvallisuusympäristöstä ja Suomen ratkaisuista sen aikana ja jatkan hahmottelemalla suuren muutoksen aiheuttamia haasteita ja puolustuksen kehitysnäkymiä.

* * * *

Kylmän sodan aikana kaksijakoinen turvallisuusjärjestelmä eskalaatiomekanisminen ja molemminpuolisine taattuine tuhoineen pidätteli tehokkaasti ajautumista suurvaltojen väliseen sotaan. Jäykät rakenteet pitivät sisäiset jännitteet kurissa ja keskinäisen sodan välttämistä tuli supervaltojen tärkein turvallisuuspoliittinen tavoite. Järjestelmä loi omaperäisen vakautensa, joka puolestaan paransi turvallisuuteen liittyvien kehityskulkujen ennustettavuutta. Tasapainotilanteessa välialueella sijainneen Suomen linjana oli ylläpitää hyviä suhteita naapureihinsa ja ennen kaikkea Neuvostoliittoon, pysyttäytyä erossa suurvaltojen ristiriidoista ja ehkäistä kriisitilanteessakin joutumisemme alueellisten hyväksikäyttöpyrkimysten kohteeksi. Puolueettomuuspolitiikan tueksi pidettiin yllä ja kehitettiin maanpuolustusta sen kaikilla aloilla. Pyrittiin meille mahdolliseen pelotusvaiikutukseen - luomaan uhka tuottaa mahdolliselle hyökkääjälle sellaiset ajan ja voimien menetykset, että tämä pidättäytyisi aggressioista maattamme vastaan.

Puolustuspolitiikassa ei syntynyt todellista ristiriitaa puolueettomuuden ja hyvien Neuvostoliitto-suhteiden välillä. Painostuksesta huolimatta Suomi piti puolustuksensa itsenäisyyden ja puolueettomuuspolitiikan mukaisena, ja sen ennalta ehkäisevä vaikutus oli olemassa kaikkiin suuntiin. Ainakaan puolustuspolitiikassaan Suomi ei ollut "rähmälään".

Suursodan todennäköisyys ei ollut kovin suuri. Kylmän sodan asetelma piti siitä huolen. Suurvaltojen tärkeimpänä tavoitteena oli tositilanteessa niiden keskinäisen sodan välttäminen. Jos suurydinsota olisi sittenkin syttynyt, olisi se kaikkien valtioiden ja varsinkin pienen ydinaseettoman Suomen näkökulmasta ollut epärationaalinen tilanne. Tästä ehkä paljolti johtui se, ettei turvallisuuspolitiikassamme puolustuksen tarpeille pantu läheskään samaa painoa kuin muille tekijöille. Monet meistä muistavat aiheellisesti pahastuneensa kun ulkoministeri Ahti Karjalainen sanoi julkisesti, ettei Suomen puolustusvoimilla olisi sodassa juuri merkitystä. Alueellisen koskemattomuuden suojaaminen arvioitiin selvästi tärkeämmäksi kuin puolustus hyökkäystä vastaan.

Tällaisesta ajattelusta huolimatta oli olennaisen tärkeätä pitää yllä vähintäänkin sellaista puolustuskykyä, että hyökkääjä varmasti tiesi kohtaavansa kynsin hampain puolustautuvan maan ja sitoutuvansa sotaan. Sota Euroopassa olisi ollut mille tahansa supervallallekin liian kova hinta maksettavaksi pienen valtion kimppuun käymisestä. Tieto siitä, että maahantunkeutuminen vääjäämättä johtaa sotaan, toimi voimakkaana pidäkkeenä. Tässä meillä oli historia tukenamme. Kylmän sodan aikaiset resurssit olivat sen sijaan kaikissa puolustushaaroissa selvästi alimittaiset verrattuina tehokkaan ja riittävän pitkäaikaisen puolustustaistelun käymisen aiheuttamiin tarpeisiin. Tyypillistä muun muassa oli, että esimerkiksi pienissä Nato-maissa ja Ruotsissa puolustuksen BKT-osuudet olivat yleensä enemmän kuin kaksinkertaiset Suomeen nähden. Suomen sotilaspoliittinen asema kylmän sodan aikana oli varmasti vaativampi kuin Ruotsin, mutta siellä käytettiin sodan ajan materiaalihankintoihin 5-8 kertaiset resurssit meihin verrattuina.

Silti kehitystä tapahtui meilläkin, yleensä määrätietoisten ponnistusten seurauksena. Sotilaallisen puolustuksen määrärahat nousivat varsinkin parlamentaaristen selvitysten myötä hitaasti, mutta tasaisesti aina 1990-luvulle saakka. Bruttokansantuotteen kasvaessa vuosittaiset puolustusmenomme kaksinkertaistuivat reaalisesti 1970-luvun alusta tämän vuosikymmenen alkuun mennessä ja materiaalihankinnat vastaavasti kolminkertaistuivat. Niukkuus on pakottanut taloudellisuuteen, suunnittelun reaalisuuteen ja innovaatioihin. Alueellisen puolustuksen oppi on tästä erinomainen esimerkki. Se on tuottanut käyttökelpoisen ja mielekkään ratkaisun hyökkäyksen torjunnan ja resurssien väliseen vakavaan epäsuhtaan.

Edellä oleva on tietysti pitkälle menevä yksinkertaistus kylmän sodan aikaisesta puolustuspolitiikastamme. Käsitykseni on kuitenkin, että kaikki tapahtumat huomioon ottaenkin voimme olla tyytyväisiä Suomen turvallisuuspolitiikan menestykseen noina vuosina ja maanpuolustuksemme osuuteen siinä. Voimme myös olla ylpeitä siitä, että puolustusvoimat niiden vuosikymmenten aikana täytti tehtävänsä kansakuntamme turvallisuuden palveluksessa ja kehittyi samalla sotien jälkeisestä lamaannuksesta loogista puolustuspolitiikkaa toteuttavaksi, vaatimattomasti varustetuksi, mutta tehtävissään toimintakykyiseksi instituutioksi.

Nyt olemme astuneet kokonaan uuteen ja uudenlaiseen tilanteeseen.

Kylmän sodan päätyttyä ja sen rakenteiden jäänteidenkin alkaessa korvautua uudella, tilanne on perin pohjin muuttumassa. Kehityksen seurannassa on kuitenkin koko ajan arvioitava, mikä todella on muuttunut ja mikä ei. Ydinasepelote säilynee kansainvälisen kanssakäymisen taustalla vielä pitkään. Onhan vastikään todettu, että jo START-sopimusten perusteella tuhotaviksi tulevien entisen Neuvostoliiton aseiden purkamisenkin vie 15-20 vuotta. Ydinaseiden käytön uskottavuus ei itä-länsi-asetelmassa ole kovin korkea, mutta jo esimerkiksi Etelä-Euroopan maat ovat perin huolissaan pohjoinen-eteläsuhteesta. Jatkuvasti on olemassa riski ydinaseiden leviämisestä uusille omistajille. Epävarmuutta luo myös Kazakstanin ja Ukrainan pitkittynyt linjaratkaisu alueellaan olevien ydinaseiden kohtalosta. Yleistyessään Pohjois-Korean tapaiset sanoutumiset irti ydinsulkusopimuksesta olisivat kansainvälisen sopimusjärjestelmänkin kannalta huolestuttavaa kehitystä. Ydinaseet ovat edelleenkin sotilaspolitiikan aina jossakin määrin epärationaalinen elementti.

Turvallisuuden uuden kokonaisjärjestelmän vielä puuttuessa ei menneen blokkijärjestelmän sijalla ole maanosassamme toimivaa sotaa ehkäisevää struktuuria. Aseiden käyttö on Euroopassakin nyt palannut poliittisten, etnisten ja uskonnollisten ristiriitojen todelliseksi selvittelykeinoksi. Monimuotoiset epävarmuustekijät, joita useissa tapauksissa ruokii heräämässä oleva nationalismi, voivat kääntyä enenevässä määrin aseelliseksi yhteenotoiksi, jotka saattavat johtaa ennalta arvaamattomiin ketjureaktioihin.

Itsenäisten Valtioiden Yhteisön ja Venäjän aseman sekä sisäisen tilanteen selkiytymätömyys on meidän suunnassamme merkittävin epävarmuutta aiheuttava kokonaisuus. Emme tiedä, millaisen vakiintumiskehityksen kautta voidaan Neuvostoliiton entisellä alueella päästä eroon valtataisteluista, taloudellisesta kaaoksesta, yhteiskunnallisesta epävakaudesta, ympäristöongelmista ja asevoimien aseman ja uudelleenjärjestelyjen selvittelystä. Venäjälläkin vallitsee epävarmuus siitä, tuleeko tämä vakiintumiskehitys ylipääntänsä onnistumaan. Lännessä nähdään Venäjän kohtalo globaalisenä kysymyksenä, joka ei voi olla yhdentekevä millekään teollisuusmaalle. Tätä taustaa vasten on nähtävä se tuki, jolla rikkaat G 7-maat, EY ja miksei myös pieni Suomi pyrkivät auttamaan Venäjää uudistusten, vakauden ja demokratian tiellä. Emme kuitenkaan voi olla varmoja myönteisestä kehityksestä. Yhteisten arvojen murtuminen saattaisi johtaa kansainvälisten suhteiden uudelleenarviointiin, jonka vaikutukset todennäköisesti olisivat korostetun kielteisiä. Moninaiset arviot siitä, mitä tällaisessa tapauksessa olisi seurauksena, ovat kaikki spekulatiivisia, mutta toteutuessaan ne olisivat myös meille vakavia.

Jo nyt näyttää yhä todennäköisemmältä, että Eurooppa on jakautumassa uudelleen kahtia, integroituvaan ja edelleen vaurastuvaan läntiseen osaan sekä hajaantuvaan, sekaanuksen vallassa olevaan itäiseen osaan. Rajalinjan kulku on luonnollisesti epävarma, mutta ainakin Suomen pyrkimyksenä on liittyä läntiseen yhteisöön.

Vallitsevan epävarmuuden aikana olemme tilanteessa, jossa aikaisempaa selvemmin tarvitaan todellista puolustuskykyä muodostamaan kynnyistä aseellista toimintaa vastaan. Olemme joutuneet toteamaan, että yrityksistään huolimatta sekä EY, ETYK että myöskin YK ovat merkittävilta osiltaan epäonnistuneet alueellisten selkkausten ennaltaehkäisyssä ja sovittelussa. Rauhan palauttamiseen liittyvät toimet ovat vasta epäröivän keskustelun asteella huolimatta siitä, että juuri tällaiset toimenpiteet sisältyvät YK:n peruskirjaan. Toimivaa takuujärjestelmää sotilaallista voiman käyttöä vastaan ei siis ole olemassa muuten kuin ilmeisesti Naton ja WEU:n puitteissa niiden nykyisille jäsenille.

Läntisen integraatioprosessin tavoitteena on yhtenäinen ja taloudellisesti vahva Eurooppa, jossa yhteistyö ulottuu myös ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan ja pidemmällä aikavälillä todennäköisesti myös puolustuskysymyksiin. Olemme ilmaisseet hakemuksellamme Euroopan Yhteisöjen jäseneksi halumme olla mukana tässä yhdentymiskehityksessä. Läheisempi puolustuksellinen integroituminen voi myöhemmin prosessin edetessä tapahtua joko liittoutumattomuuden säilyttäen tai liittoutumalla Länsi-eurooppalaisen puolustusyhteisön jäseneksi. Tämän tulevan ratkaisun spekuloinnille ei ole nyt perusteita kun Suomen liittymisneuvottelut EY:öön ovat vasta alkaneet, kun Maastrichtin sopimus on vielä ratifioimatta ja Naton - WEU:n suhteet vielä muotoutumassa. Todettakoon vielä, ettei liittoutumisratkaisu ole yksin meidän päätettävissämme, eikä esimerkiksi NATO ole ainakaan tällä hetkellä ottamassa uusia jäseniä. Omalta osaltamme turvallisuuspoliittinen lähtökohtamme on linjattu selkeästi hallituksen jäsenhakemukseen liittyvässä selonteossa. "Suomen puolueettomuuden ydintä voidaan luonnehtia sotilaalliseksi liittoutumattomuudeksi ja itsenäiseksi puolustukseksi."

Uusiutuvalle Euroopassakaan Suomi ei voi päästä eroon maantieteellisestä ja historiallisesta asemastaan idän ja lännen rajamaana. Euroopan Yhteisöjen jäsenenä emme voisi välttyä siltä, että turvallisuussuhteemme Venäjään muodostuisi myös koko EY:n asiaksi. Toisaalta jäsenyytemme EY:ssä vaikuttaisi Venäjän suhteisiimme ja siten tärkeimpään osaan kansallista turvallisuuttamme. Voidaan hyvin ajatella, että jäsenyys EY:ssä eri vaihtoehtoinen ja toisaalta kansallinen puolustus ovat yhteensovittavissa. Jäsenyyden antama poliittinen tuki ja oman puolustuksemme yhteisönkin piirissä tunnustettu tehokkuus riittäisivät yhdessä tyydyttämään niin omat kuin EY:nkin turvallisuustarpeet tällä suunnalla. Samalla tämä voisi merkitä sitä, että kansallisen puolustuksen ensisijaisuuteen perustuva ratkaisu olisi sopuisuudessa Venäjän näkemien olennaisten turvallisuussetujen

kanssa.

Nyt Suomen puolustusvoimien tärkein haaste on, että meidän on osoitettava todellista kykyä puolustaa nykyaikaisessa sodassa Suomen aluetta ilmatiloinen ja aluemerineen sellaisella tehokkuudella ja niin kauan, että tämä kyky koetaan niin lännessä kuin idässäkin riittäväksi. Olen aikaisemminkin eri yhteyksissä arvioinut, ettemme varmasti joudu häpeään historiallisten näyttöjen osalta; siitä ovat sotiemme veteraanit ja puolustusvoimemme operaatioiden tulokset pitäneet huolta. Mutta pelkkä hyvä maine ei nyt riitä. Nyt ei enää riitä myöskään kyky sitoa maahantunkeutuja sotaan, niinkuin ehkä oli asianlaita vielä kylmän sodan aikana. Ei riitä myöskään pelkkä kyky alueellisen koskemattomuuden valvontaan ja suojaamiseen, vaikka sitäkin edelleen vaaditaan. Haluan korostaa vielä, että nyt meiltä vaaditaan konkreettisia osoituksia siitä, että meillä on riittävät resurssit vastata alueemme hallinnasta kaikissa oloissa, mukaan luettuna kyky menestyksellisesti taistella maahan kohdistuvan hyökkäyksen torjumiseksi.

* * * *

Haasteemme toinen puoli syntyy vallitsevasta lamasta ja supistuvista resurssista. Kun kansainvälinen tilanne sekä valmistautuminen tulevaan yhdentymisratkaisuun vaatisivat meiltä puolustuskyvyn lisäämistä ja kasvavia määrärahoja, on lama jo nyt ehtinyt johtaa merkittävän suuriin reaalisupistuksiin.

Useat Länsi-Euroopan maat ovat vähentämässä sotilasmenojaan sotilaspoliittisen ympäristönsä radikaalisti muuttuessa. Keski-Euroopassa sotilaallinen vastakkainolo on päätynyt ja asevoimien tihtymisiä ollaan purkamassa. Suomen sotilaspoliittisen ympäristön muutoksia ei voi rinnastaa Keski-Euroopassa tapahtuneeseen kehitykseen. On selvää, että myös meillä toteutettava suuri puolustusmenojen suhteellinen supistus pannaan merkillä varsinkin kun ne perinteisestikin ovat olleet Euroopan alhaisimpia. Sotilaallisen maanpuolustuksen menot supistuvat tämän vuoden budjetissa edellisvuoteen nähden nimellisesti 5.5 %:lla ja reaalisesti kymmenisen prosenttia. Ensi vuoden budjettikehykset ennustavat suunnilleen saman suuruisen supistustahdin jatkuvan. Silloin alamme lähestyä sitä rajaa, jolloin emme enää voi suoriutua puolustusvoimien nykyisistä tehtävistä muuttuvien olosuhteiden vaatimusten mukaisesti.

Olen saattanut valtionjohdon tietoon puolustusvoimien käsityksen, että meillä puolustussektorin menot ovat jatkuvasti olleet paljon alemmalla suhteellisella tasolla kuin yhteiskunnan muut menot. Maailman parhaimpiin kuuluvien sosiaali-, terveydenhoito-, opetus- ja kulttuurijärjestelmien rinnalla olemme ylläpitäneet kansainvälisesti hyvin vaatimatonta puolustusjärjestelmää. Olen edustanut näkemystä, että tuo paljon puhuttu "rauhan osinko", peace devidend, on meillä nostettu vuosien mittaan etukäteen, "förskotina". Kun nyt puolustusmenoihin sovelletaan samanlaisia säästövaatimuksia kuin muillekin aloille, olemme todellisissa vaikeuksissa.

Vaikeissa resurssitilanteissa on tärkeätä tarkistaa ja selkeyttää prioriteetit siten, että vähentyvät määrärahat suunnataan optimaalisella tavalla tehtävien täyttämiseen. Puolustusvoimien tärkeimmät tehtävät liittyvät valtakunnan turvaamiseen sodassa ja muissa poikkeusoloissa. Sen vuoksi on nykyisissä olosuhteissa priorisoitava sodan aikana tarvittava toimintakykyinen henkilöstö, ts koulutettu reservi ja pieni ammattitaitoinen kaaderimme, ammattisotilaat, sekä sodan ajan joukkojen tarvitsema sotavarustus.

Nämä puolustuskykymme kannalta tärkeimmät tekijät ovat samalla juuri myös ne tekijät, joiden rakentaminen vaatii muita osa-alueita pidemmän aikajänteen. Materiaalihankkeiden toteuttaminen ja kaaderihenkilöstön koulutus ja valmentaminen tehtäviinsä vaativat vuosia. Laiminlyönnit ja vääristymät eivät ole lyhyessä ajassa korjattavissa. Tästäkin syystä säästötoimet joudutaan painopisteisesti suuntaamaan rauhan ajan toimin-

toihin: hallintoon, organisaatioon ja henkilöstömenoihin. Rauhan ajan toiminnoista säästettäessä ei kuitenkaan voi välttyä samalla varusmiesten ja reserviläisten koulutukseen puuttumiselta. Tässä syntyvä riski on kuitenkin pienempi kuin sotavarustuksen ja kaaderihenkilöstön kohdalla. Vuosien sijasta koulutuksellisten aukkojen täyttämisen vaatima aika joidenkin reservin ikäluokkien kohdalla voidaan laskea kuukausissa. Tämä tietysti edellyttää, että tilanteen kiristytessä tarvittava aika ja resurssit ovat käytettävissä sekä että tällaista koulutuksellista vajetta ei ole kertynyt kovin monen vuoden ajalta.

Näkyvissä olevat supistukset ovat niin suuria, ettei priorisointia ole mahdollista täydellisesti noudattaa, vaan puolustuskyky tulee väistämättä kärsimään. Lähes 3000:n viran vähentämissuunnitelmat eivät poliittisista syistä voi toteutua ilman, että myös jonkin verran sotilaskorkeus vähennetään, vaikka sitä vastustan. Ammattimiehinä tiedämme kaikki, että meikäläisessä kaaderijärjestelmässä kaikilla rauhan ajan organisaation osilla ja ainakin kaikilla sotilaskorkeusviran haltijoilla on aina toinen roolinsa sodan ajan organisaatiossa sekä sen liikekannallepanossa.

On suureksi onneksi, että puolustusvoimien hallinto- ja johtamisjärjestelmän uudistaminen ehdittiin tehdä juuri ennen radikaaleja säästötoimia. Meillä on nyt selvästi paremmin edellytykset varjella liikekannallepanon valmiuksia sekä operatiivisen alan valmisteluja ja suunnitelmia. Myös aluevalvonta ja koskemattomuutemme ylläpitäminen on priorisoitu niin korkealle, ettei niiden osalta ole vielä näkyvissä varsinaisia riskejä.

Asevelvollisten kouluttaminen on niin laaja tehtävä rauhan aikana, ettei sen heikkenemistä nyt voida estää. Aikanaan vaivalloisesti nostettuja kertausharjoitusten määriä on jouduttu supistamaan lähes puoleen. Varusmiestenkin koulutus tulee ajan myötä hitaasti heikkenemään sekä kouluttajien määrän vähetessä että koulutuksen määrärahojen pienessä. Erilaisten haittatyökorvausten piirissä olevien työsuoritusten karsiminen johtaa harjoitustoiminnan huomattaviin supistuksiin.

On toisaalta käynyt selväksi, että rauhan ajan toimintojen tarkistaminen sisältää myös aiheellista rationalisointia, kun pakon edessä on oltava uskallusta tehdä myös sellaisia supistuksia, joihin liittyisi tavanomaisissa oloissa paljon rasitteita ja muutosvastarintaa.

Materiaalisektori on meillä perinteisesti se, jonka eteen on tehty eniten ponnistuksia. Sotavarustuksen hankintojen osuus budjeteista on noussut noin 20 %:sta yli 30 %:een. Tämä on ollut erinomainen saavutus meidän alhaisissa menokehyksissämme. Kuitenkin se on ollut sektori, johon on ulkopuoleltamme kohdistettu eniten puolustuskykyämme koskevia epäilyksiä.

Eivät materiaalihankintakaan ole voineet kokonaan säästyä supistuksilta. Kokonais-kehyykset eivät enää muutamaan vuoteen ole noudattaneet parlamentaarista suosituksia. Jo hyväksytyt tilausvaltuuksia on jouduttu siirtämään myöhemmille vuosille useiden satojen miljoonien arvosta. Priorisoinneista huolimatta materiaalin hankintavarat tulevat myös lähivuosina jonkin verran supistumaan nykyisestään. Mutta selvää on, että tämän sektorin varjeleminen on eräs puolushallinnon ja puolustusvoimien johdon vastuulla olevista olennaisimmista tehtävistä nyt ja lähiaikoina.

Kiinnitän arvoisan kuulijajakunnan huomiota lyhyesti eri puolustushaarojen kalustollisiin haasteisiin ja tilanteeseen.

Merivoimien kohdalla tilanne on ehkä selkein. Oli merivoimien kannalta onnellista, että tärkeimmät tämän alan hankinnat, miina-alkukset ja kaksi ohjusvenelaivuetta ehdittiin hankkia juuri ennen varsinaista lamaa. Miinakaluston hankinnat ovat vielä käynnissä ja erityisen huolenpidon kohteena. Rannikkotykistön kalustotilanne on yleisesti ottaen tyydyttävä kun erityisesti liikkuvat ohjus- ja tykistöjärjestelmät ovat edistyneet. Siten koko meripuolustuksemme on eräitä erityiskysymyksiä lukuun ottamatta kalustotilanteessa, jota on syytä pitää suhteellisen tyydyttävänä.

Maavoimien sotavarustuksen kehittämisen pääkohteina ovat olleet jo jonkin aikaa -

kuten kuulijakunta hyvin tietää - kymmenen jääkäri- ja kaksi panssariprikaatiamme sekä eräät valitut ylijohdon ilmatorjunta-, panssarintorjunta-, kenttätykistö- ja viestiyksiköt. Lisäksi pääkaupungin ja Ahvenanmaan puolustuksen joukkoja kuuluu kehittämishohjelmaan.

Maavoimien kehittäminen oli selvästi hidastumassa kehysten pienenemisen, Neuvostoliiton kaupan vähentymisen ja ilmavoimien hävittäjähankinnan vuoksi. Näin muodostunut aukko maavoimien hankintoihin on kuitenkin suurelta osin voitu täyttää käyttämällä hyväksi poikkeuksellisen edullisia kaupallisia olosuhteita. Tärkeimmiksi ovat muodostuneet Saksasta entisen DDR:n Volksarmee'n jälkeensä jättämästä materiaalista tehdyt hankinnat. Tämän hankintasarjan yksityiskohtia ei ole mahdollista julkistaa kaupallisista syistä, mutta se on erittäin edullinen ja merkittävä. Hankinta sisältää noin kolmanneksen koko sodanaikaisesta kenttätykkikalustostamme, panssariprikaatiamme telatykit, satakunta T-72 taistelupanssarivaunua, raketinheittämiä, panssarintorjunta- ja ilmatorjunta-aseita, pioneerimateriaalia sekä erittäin suuren määrän näiden aseiden ampumatarvikkeita ja käsiasepatruunoita. Samanaikaisesti hankittiin Kiinasta edullisella kaupalla 100 000 rynnäkkökivääriä. Kaupasta huolimatta olemme sitoutuneet jatkamaan käsiasehankintoja myös kotimaiselta teollisuudelta. Kiinan hankinnan jälkeen on lopultakin mahdollista poistaa sodan ajan joukoilta pitkät kiväärit, Sten-konepistoolit ja muut museoaseet.

On ilmeistä, etteivät tällä tavalla toteutetut hankinnat ole kaikilta osin optimaalisesti palvelleet jääkäriprikaatiamme varustamistarpeita. Liikkuvuuteen, johtamiskykyyn ja taistelunkestävyyteen jää vielä aukkoja. Mutta tulivoiman osalta, a-tarviketilanne mukaan luettuna, tilanne on ratkaisevasti parantunut. Tiedossani ei ole, että maavoimiemme varustamistasoa olisi milloinkaan aikaisemmin, ainakaan rauhan aikana voitu niin nopealla tempolla kehittää kuin nyt on tapahtunut. Historialliset vertailut ovat näissä asioissa tosin aina suhteellisuksiensa vuoksi vaikeita.

Vuosi sitten keväällä 1992 valmisteltiin päätöstä ilmavoimiemme torjuntahävittäjien korvaamiseksi uusilla. Jo silloin näkyvissä olleet kokonaiskustannukset olivat niin suuret, että niiden nähtiin toteutuessaan dominoivan puolustusvoimien materiaalihankintoja vuosikymmenen puolivälistä sen loppuun. Edellä kuvattujen maavoimien hankintojen toteutumisen varmistuminen mahdollisti osaltaan ilmavoimien hankinnan hyväksymisen.

F-18 Hornet-hankinta oli alun alkaenkin suurin ja kallein puolustusmateriaalikauppa, johon Suomi on ryhtynyt. Tällä hetkellä markkamäärät näyttävät vieläkin suuremmilta markan kellumisesta johtuen. Mutta kaupalla on puolustuspoliittisesti vielä tätäkin markkamäärää suurempi merkitys. Kyse on siitä aiotaanko Suomea tulevaisuudessa yleensä puolustaa vakavaa hyökkäystä vastaan vaiko ei. Koska vastaus on myönteinen, on koneet päätetty hankkia. Kylmän sodan aikana ilmavoimat nähtiin lähinnä alueellisen koskemattomuuden ylläpitämiseen tarvittavana puolustushaarana. Tulevaisuudessa ne ovat entistä enemmän myös puolustustaistelun välttämätön elementti. Puolustusvoimat, puolustusministeriö, puolustusneuvosto ja valtioneuvosto olivat selkeästi sillä kannalla, että eduskunnan hyväksymä hanke tulee toteuttaa ostamalla Hornetit. Näin oli asia vuosi sitten ja näin se on nyt.

Olen ihmetellen kuunnellut väitteitä, että Hornet-hankinta sortaisi maavoimia. Ihmetelystäni johtuu siitä, että väitteiden esittäjät tuntuvat sivuuttavan sen tosiasian, että puolet hyökkääjän tulivaikutuksesta maavoimiamme vastaan tulisi juuri ilmasta. Ilmatorjuntamme kehittäminen yhtenä painopistealueista on siksi ollut perusteltua ja muun muassa nyt käynnissä oleva Crotale NG-pattereiden käyttöönotto tulee suureen tarpeeseen. Mutta hyökkääjän ilmaylivoiman rajoittaminen siten, että maavoimillamme on realistisia operaatioedellytyksiä, ei nykyaikana enää ole mahdollista yksistään ilmatorjunnan keinoin ilman omien ilmavoimien tehokasta toimintaa. Näin oli asianlaista itse asiassa jo Karjalan Kannaksella -44, jolloin hyökkääjän maataistelukoneen asekuorma oli muutama sata kiloa.

Nyt tavanomainen rynnäkkökone kantaa seitsemisen tonnia ja sen käyttötapa on helppo tarkistaa minkä tahansa suurvallan doktriineista tai vaikkapa Persianlahden sodan tapahtumista. Meille jää vielä Hornet- hankinnan jälkeenkin ammottava aukko maavoimien tarvitsemaan tukeen kun ilmavoimillamme ei ole lainkaan rynnäkkötulitukeen erikoistuneita yksiköitä. Tiedossani ei ole yhtään toista maata meidän lisäksi, jossa useiden yhtymien vastahyökkäyksiä olisi pakko - tai sallittua suunnitella toteutettaviksi ilman käytettävissä olevaa ilmatulitukea.

* * * *

Suomen puolustamiseen liittyvien haasteiden lisäksi puolustusvoimiin kohdistuu yhä enemmän myös rajojemme ulkopuolella tapahtuvaan toimintaan kuuluvia haasteita.

Suomi on perinteisen rauhanturvatoiminnan uranuurtajia ja sen keskeisiä toteuttajia. Tämä rooli on edelleen meille sopiva ja toteutettavissa nykyisin organisaatioin ja koulutusmenettelyin. Pääosin reserviläisistä koostuvat osastot sopivat hyvin perinteiseen toimintaan. Yhteistoimintaongelmat muiden valtioiden vastaavien joukkojen kanssa on jo aikojen kuluessa ratkaistu.

Nyt YK:n toiminta on muuttumassa kohti ennaltaehkäiseviä operaatioita ja toisaalta kohti aktiivista rauhaan pakottamista sekä sen jälkeistä rauhanrakentamista tai -vahvistamista. Tämän ohella sekä Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokous, Länsi-Euroopan Unioni että NATO kehittelevät omaa rauhanturvatoimintaansa, viimeksi mainittu myös yhdessä entisten varsovan liittoon kuuluneiden ja IVY-maiden kanssa Pohjois-Atlantin yhteistyöneuvoston (NACC) puitteissa.

Kriisin syttymistä ehkäisevät toimenpiteet toteutettuina perinteisen rauhanturvaamisen tavoin ja kohdevaltioiden suostumuksella eivät oleellisesti lisää haasteitamme. Joukkomme ovat ainakin nyky näkymien valossa soveliaita Makedonian operaation tapaisiin ennalta ehkäiseviin toimiin.

Rauhaan pakottaminen sotilaallisen väliintulon keinoin - peace enforcement - poikkeaa edellisistä. Onnistuakseen se edellyttää osallistujilta saumatonta yhteistyötä suunnittelussa ja valmistelussa. Se vaatisi meiltä kokonaan uudenlaisten ammattijoukkojen luomista, niiden varustuksen hankkimista ja koulutusta. Toiminta saattaisi vaatia myös hyökkäyksestä sekä tappioiden sietämistä, riippuen siitä, minkälaisin joukoin osallistuisimme operaatioon.

Suomen mahdollisesti lähettämän joukon laatu on tarkoin harkittava. Kyseeseen voisivat tulla jalkaväkijoukko ja eräät erikoisyksiköt, kuten huolto- ja pioneeri- ja sotilaspoliisitoimintaan tarkoitettut joukot. Kaikkien näiden osalta rauhanaikaiseen tehtävään sopivan taistelutarvikkeiden hankinta ja yhteensopivuusongelmien ratkaisu vaatisivat suurehkoja puolustusmenojemme kehysten ulkopuolelle sijoitettavia kustannuksia.

Rauhaan pakottaminen voimakeinoin kuuluu luontevasti suurvaltojen ja sotilasliittoutumien tunkeutumiskykyisille joukoille. Suomen ominaisin osuus kansainvälisen vakautuksen ylläpitämisessä liittyy oman alueemme hallintaan. Sen lisäksi Suomen tulisi kehittää edelleen hyväksi koettua kykyään perinteisen rauhanturvaamisen sekä ennaltaehkäisevän toiminnan aloilla. Itsestään selvää tietenkin on, että mikäli valtionjohtomme näkee välttämättömäksi osallistumisemme rauhaan pakottamisen kaltaisiin toimiin, puolustusvoimat sen parhaansa mukaan toteuttaa.

* * * *

Viime vuosina on keskusteltu laajastikin uusista, yhteiskuntamme turvallisuutta vaarantavista uhkista ja niiden ajatelluista vaikutuksesta puolustuspolitiikkaamme. Merkittävimpinä uhkina on nähty ympäristö- ja muut katastrofit sekä joukkopakolaisuus. On jopa

ehdotettu näihin liittyvien torjunta-, pelastus-, avustus- ja järjestyksenpitotoimien nimenomaista sisällyttämistä puolustusvoimien tehtäviin, koulutuksen muuttamista ainakin osittain näitä palvelevaksi ja ympäristöjoukkojen muodostamista.

Puolustusvoimien voimassa oleva virka-apuvelvoite, johtamistaidolliset ja -välineelliset valmiudet sekä koulutuskin vastaavat osittain uusien uhkien aiheuttamiin haasteisiin. On selvää, että kehitystä eri uhkatekijöiden osalta on puolustusvoimissakin seurattava, saattavathan uhkat omata aseellisiakin piirteitä tai niihin voi liittyä aseellisen maanpuolustuksen alaa sivuavia samanaikaisia tai seurannaisia ilmiöitä.

Virka-aputehtävän säilyttäminen on paikallaan. Useiden viranomaisten ei tarvitse pitää yllä sellaista reservivoimaa, joka puolustusvoimilla on ja joka on yksinkertaisesti hyödynnettävissä katastrofitilanteissa. Samalla on kuitenkin huolehdittava siitä, etteivät sivutehtävät saa vaarantaa sotilaalliseen puolustukseen kuuluvien tehtävien suorittamista. Siihen ei alussa käsittelemäni muutos kylmän sodan aikaisesta tilanteesta nykyiseen voi antaa perusteita.

ARVOISAT KUULIJAT,

Olen esityksessäni käsitellyt puolustusvoimien kohtaamia haasteita tärkeinä näkemisteni lähtökohdista käsin. Haluan lopuksi uudelleen korostaa varsinaisen puolustuskyvyn vaalimisen tärkeyttä ja vähäisten voimavarojen kohdistamista sen hyväksi.

Laman ajan voimakkaita priorisointeja sisältävät päätökset ja toimenpiteet eivät ole puolustusvoimille helppoja. Tappioita ja menetyksiä on siedettävä, pettymyksiin totuttava eikä saavutetuista eduista ole mahdollista pitää kiinni. Monista oikeista ajatuksista ja kovalla antaumuksella aikaansaaduista kehittämissuunnitelmista on luovuttava tai niiden toteuttamista on ainakin lykättävä. Niin komentajat kuin henkilöstökin joutuvat uuteen vaikeaan asemaan kun, puolustusvoimien on opeteltava työnantajana ennen näkemätön rooli, jossa irtisanomiset ja ansiotason alennukset ovat henkilöstöhallinnon uutta tavanomaista käytäntöä. Puolustusvoimat on yhteisö ja laitos, jonka luonteensa mukaisesti selviydyttävä myös vaikeissa olosuhteissa. Luja tahto, yhteishenki ja paras mahdollinen huolenpito alaisista ovat ennenkin olleet avaintekijöitämme.

Kuten muissakin kriittisissä tilanteissa olisi asianlaita, edellytän nyt alaisiltani johtajilta erityistä lojaalisuutta. Mitä merkittävämmässä asemassa he ovat, sitä täydellisempää lojaalisuutta on edellytettävä. Mutta katson lisäksi, että kaikkien vakinaisesta palveluksesta eronneidenkin upseereiden - erityisesti yleisesikuntaupseereiden - näkyvä tuki on välttämätöntä puolustusvoimien menestykselle. Mitä merkittävämmässä asemassa he ovat olleet, sitä välttämättömämpää tuo tuki on. Kokemukseni on, että jokainen poikkeus tästä säännöstä on koitunut puolustusvoimille jonkin asteiseksi tappioksi.

Luotan siihen, että tämä tuki on käytettävissä.